

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Невена Аспарухова Панова,

СУ „Св. Климент Охридски“, ФКНФ,

член на научно жури, определено със заповед № РД 38-245/18.05.2022,
за дисертационния труд на ас. Моника Емилова Гълъбова, докторант на самостоятелна
подготовка към Катедрата по класическа филология във ФКНФ, СУ „Св. Климент
Охридски“, на тема „Четене на периферията. Художественото пространство на
границата в прозата на Адам Бодор“, научен ръководител доц. д-р Камелия Спасова, за
присъждане на образователната и научна степен „доктор“ по професионално
направление 2.1. Филология (Докторска програма „Литература на народите на Европа,
Америка, Азия, Африка и Австралия“ – Унгарска литература)

Дисертационният труд на ас. Моника Гълъбова „Четене на периферията. Художественото пространство на границата в прозата на Адам Бодор“ е с общ обем 173 стандартни страници, вкл. Библиография (с над 80 заглавия на български, унгарски, английски език) и списък на пет публикации по темата му. Авторефератът отговаря на изискванията и представя пълно използваната в изследването методология, основните тези на авторската, достигнатите заключения и приноси. Също с представените публикации по дисертационната тема, както и по останалите показатели, ас. М. Гълъбова изпълнява изискванията на ЗРАСРБ и на другите приложими нормативни документи.

Моника Гълъбова е бакалавър по Унгарска филология (от СУ „Св. Климент Охридски“, ФКНФ, специализирала е в Университета Eötvös Loránd, както и към Институт Балаши в Будапеща) и магистър по Български език и литература, Програма „Литература, книгоиздаване, медии“ от Нов български университет. Посочвам това, защото ми се струва, че още като студент, дисертантката е проявявала интереси не само към унгарския език и към унгарската литература, но и към широк спектър теми и подходи в литературознанието и други полета на хуманитаристиката. Затова не е изненадващо, че и дисертационният ѝ труд може да се определи най-напред като интердисциплинарен, без това да го отклонява от очакваната от подобен тип изследвания специализирана фокусираност върху конкретен материал.

Дисертацията на М. Гълъбова е посветена на три романа на унгарския автор от трансилвански произход Адам Бодор (р. 1936 г.): *Районът Синистра* (1992), *Посещението на архиепископа* (1999) и *Птиците на Верховина* (2011), само първият от

които е достъпен на български (в превод на Светла Къосева, 2000). Грите произведения, които дисертантката определя в една от въвеждащите си тези като своеобразна трилогия, създадени самите те в рамките на две гранични десетилетия, са прочетени и анализирани през темата за периферията и/на границата и граничността, която отваря изследването към следващи тематични звена, свързани с властта, времето, паметта, идентичността, езика, културата и некултурата. Подобен анализ би могъл да се осъществи единствено с богат инструментариум, както вече беше загатнато – не само през езика на унгаристиката и литературознанието, но и при опирането на концепции от културологията, социологията, културната и политическа история.

Именно тази задача предопределя както добрата сегментация на труда (състоящ се от Увод (I), четири същински глави с множество подглави (II–V), Заключение (VI), така и малко необичайната му структура, в която се преплитат отделните интерпретативни подходи. В сравнително краткия Увод се представят целите, методите и значимостта на изследването, но въвеждащ характер има и първата същинска глава, посветена на автора, анализирани произведения и критическата им рецепция – така постепенно, и деликатно, от друга страна, се очертават отделни приноси на изследването. Първичното резюмирано представяне на сюжетите на отделните произведения, техните „синопсиси“ вече аргументират темата за границата като интерпретаторски ключ към прозата на Бодор, а прегледът на критическата ѝ рецепция показва, че такъв подход до момента не е прилаган, особено към цялата трилогия.

В следващата глава (III), „Художественото пространство на границата“ са изложени и дискутирани онези „теоретични перспективи“, на които се опира анализът, който ще последва в IV и V. Моделите, които основно ползва дисертантката, са открити във фигурите на Бахтин (и хронотопа), Мишел Фуко (и хетеротопиите) и Лотман (и семиозиса). Тук прецизно и същевременно с лекота и увереност, каквито по-рядко се наблюдават в толкова ранни изследвания, при препращане към редица други изследователи (бих искала да открия и привличането на българския принос, например в полето на семиотиката), се очертават както водещите модели, така и техните възможни (открити или предложени от авторката за целите на изследването) взаимовръзки. Тематизира се в няколко аспекта, в опит да се дефинира, самото понятие „граница“ и неговата разнопосочна натовареност, за да се стесни изложението до присъствието му в изследваните произведения.

След това обхватно теоретично рамкиране на анализа се преминава към самия него, като в IV се извършва „близко четене“ на трилогията през проблемите на време-

пространството, паметта, идентичността, езика и назоваването в граничен контекст; не се изоставя и вече въведеният проблем за автотекстуалността, както и за присъствието на „реалния“ Бодор в произведенията, закодирано, какъвто е по принцип езикът на границата според тезите на изследването. Внимателният анализ продължава и в V, като тук границата е разгледана като отделяща културно усвоеното пространство от природното/животинското. Акцентът е поставен върху „анимализацията“, като се достига и до предел в самото изследване, съсредоточаващо се в края на главата до миризмите, физиологичните процеси и звуковете по периферията.

Заключението (VI) също, подобно на Увода, е със сравнително малък обем, но точно отразява достигнатите изводи, както и приносните моменти от изследването. Своеобразната му „лаконичност“ се дължи както на спецификата на авторския стил, който – това личи и в същинските глави – не казва нищо „излишно“, така и на факта, че в хода на изложението умело са представени, или поне загатнати, редица междинни заключения, които по специфичен начин се натрупват и взаимно доуточняват.

Тук препращаме само към някои от тях, които ни се струват особено важни. Светът у Бодор се интерпретира като хетеротопия, за разлика от обичайното му до момента възприемане като антиутопичен (с. 24 и нататък). От Бахтин са заети характеристиките най-вече на авантюрното време в романа (с. 27 и сл.), но на немалко места се ползва и концепцията за диалогизма също, макар и по-скрито (с. 21 и сл.). Очертава се и една рецепционистка граница – тази, на която се озовава читателят като външен наблюдател, между кодовете на собствената си и на чуждата култура – тази в творбите на Бодор (напр. с. 40, 48). Не трябва да се забравя и темата за властта и нейния език – тя, в опозиция на периферията, в която изолирано пребивават протагонистите на Бодор, се явява ядро/център (с. 42 и др.), като именно през двойката център-периферия се открояват по-експлицитно спецификите, основно хетеротропичността и хетерохронността, на периферията – до и отвъд границата. Отвъд границата, от друга страна, се променят не само пространството и говорът, но и идентичността: „Бихме обобщили по следния начин: *прекръчването* на границите и *навлизането* в зоната на рестрикции е съпроводено най-напред от пълното обезличаване на героите. Идентичността в този свят е съвсем крехко понятие...“ (с. 82). Затова и не е изненадващо, че авторката посвещава немалко страници на различните личностни промени, смени на имена и травестии на героите край границата, макар че те не ги спасяват от периферното,

и то „във връзка с неговата пространствена (Фуко), времева (Бахтин) и културна (Лотман) изолираност“ (с. 57).

Използвам малко деконтекстуализирано последния цитат, за да повторя, че един от сериозните приноси на дисертационния труд на Моника Гълъбова е полагането на темата в мрежа от теоретични модели, водещи или съпътстващи, някои от които се явяват едва в аналитичните глави, които не остават рамкиращи, а действително спомагат за осъществяване на интердисциплинарния анализ.

Познавам и по-ранния вариант на изследването (представен за зачисляване в докторантура), както и някои от публикациите по темата му, и искам да подчертая забелязващото се развитие и надграждане както на подхода, така и на научния език на М. Гълъбова. Въпреки отделни буквени, пунктуационни, технически и стилови дребни грешки и граповини (напр. желателно е в цялото заключение да се използва сегашно време; при последователно препращане към един и същ източник се посочва „Пак там“, а не само страница, и др.), текстът на дисертацията звучи гладко, уверено и дори увлекателно, в моментите, в които се представя самата трилогия на Бодор. Последното не е критика, защото подобен изказ е саморазбиращ се в някои случаи при работа с художествени произведения, като тук бих изразила и надежда, Моника Гълъбова да допринесе с преводаческия си опит и за достигането на повече творби на този знаков унгарски прозаик до българския читател.

Въз основа на всичко казано по-горе убедено препоръчвам на уважаемото научно жури да присъди на ас. Моника Гълъбова образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.1. Филология (Унгарска литература).

София, 25 юни 2022 г.

Доц. д-р Невена Панова